

Η απόλυση της Θείας Λειτουργίας

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Επιστέγασμα της αναίμακτης ιερουργίας αποτελεί η *απόλυση*, δηλαδή το παράγγελμα του λειτουργού, με το οποίο δηλώνεται η περάτωση της Θείας Λειτουργίας και η προτροπή προς αποχώρηση των πιστών από τον ναό. Ο όρος απόλυση είναι σύνθετος και προέρχεται από την πρόθεση *από* και το ρήμα *λύω*. Στους αρχαιοπρεπείς λειτουργικούς τύπους, όπως του Ιακώβου του Αδελφοθέου ή Γρηγορίου του Θεολόγου, η λήξη της Θείας Ευχαριστίας δηλωνόταν με το διακονικό παράγγελμα «*Ἀπολύεσθαι ἐν εἰρήνῃ*». Η απόλυση της σύναξης έκτοτε μεταβλήθηκε, λαμβάνοντας σταδιακά, ιδίως στους βυζαντινούς λειτουργικούς τύπους (Ιω. Χρυσοστόμου, Μ. Βασιλείου), τη σύγχρονη τελετουργική δομή.

Στη σύγχρονη λειτουργική πρακτική η Θεία Λειτουργία περαιώνεται με την εκφώνηση «*Δι' εὐχῶν τῶν Ἀγίων Πατέρων ἡμῶν, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεός, ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς*», ως κατακλείδα της αγιολογικής επίκλησης που εκφωνεί ο λειτουργός. Η περαίωση της ακολουθίας με τη φράση αυτή είναι κατά πολύ μεταγενέστερη και εντάχθηκε στο τέλος όλων των ιερών ακολουθιών με επίδραση από την μοναστική παράδοση. Η ένταξη της εκφώνησης στο τέλος της Θείας Λειτουργίας ορίζεται χρονικά μετά την Αναστήλωση των Εικόνων (843) και την ταυτόχρονη επικράτηση του μοναχισμού, η οποία επέφερε στο ενοριακό τυπικό μία σειρά αλλοιώσεων, βασισμένες στις τυπικές διατάξεις του μοναστικού τυπικού.

Η εκφώνηση αυτή είναι καθαρά μοναστηριακής επίδρασης, καθώς αναφέρει ρητά την επίκληση των πατέρων της μονής που παρίστανται συμπροσευχόμενοι τη στιγμή εκείνη στο καθολικό. Κατά τον π. Γερβάσιο Παρασκευόπουλο, θα ήταν σωστό στην ενοριακή πράξη να λέγεται αντί για τη φράση αυτή η παλαιότερη εκφώνηση: «*Ἡ Ἁγία Τριάς φυλάξει καὶ σώσει πάντας ἡμᾶς*», η οποία εκφωνείται αμέσως μετά την απόλυση της σύναξης διὰ του «*Δι' εὐχῶν*».

Εξετάζοντας τις δύο εκφωνήσεις, δεν φαίνεται να αποδίδεται στη Θεία Λειτουργία ένα οριστικό και ρητό τέλος, καθώς περικλείουν μόνο το αίτημα για την εκ Θεού σωτηρία του ανθρώπου και το θείο έλεος. Η ανυπαρξία ρητής απόλυσης δηλώνει την εσχατολογική πορεία του λειτουργικού χρόνου. Ο

εκκλησιαστικός λειτουργικός χρόνος δεν είναι ούτε ευθύς, με αρχή και τέλος, ούτε κυκλικός με αιώνια ανακύκληση των ιδίων γεγονότων, όπως θεωρούν οι προχριστιανικές και εξωχριστιανικές κοινωνίες. Κατά τον π. Γεώργιο Μεταλληνό, ο λειτουργικός χρόνος της Εκκλησίας είναι ένα αιώνιο παρόν που συγκεφαλαιώνει το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον στην αμεσότητα της μετοχής στη θεία παρουσία. Αυτό δηλώνει ότι ο χρόνος δεν έχει αρχή και τέλος, καθώς έχουν ως αφετηρία τους την απεραντοσύνη του Θεού. Η πορεία του χρόνου έχει ως σταθμό – στόχο τα Έσχατα, αλλά δεν έχει τέλος, αφού η συν Θεώ ζωή είναι ατελεύτητη.

Η Θεία Λειτουργία τελείται σε χρόνο εσχατολογικό, ατελεύτητο και αιώνιο, έξω από την κοσμική έννοια του χρόνου, ως πρόγευση των Εσχάτων. Άλλωστε, είναι μία και ενιαία, όπως το Σώμα του Χριστού, ο οποίος θυσιάζεται και μεταδίδεται στους πιστούς κάθε φορά που αυτή τελείται. Η τέλεση της Θείας Λειτουργίας σε καθημερινή βάση δεν δηλώνει ότι υπάρχουν πολλές “Θείες Λειτουργίες”, αλλά μόνο μία, όπως μόνο ένας και ανεπανάληπτος ήταν ο Μυστικός Δείπνος. Η έλλειψη ρητής απόλυσης δηλώνει την συνέχεια και την ενότητα της Θείας Λατρείας στο εσχατολογικό παρόν.

Η απόλυση της Θείας Λειτουργίας συνοδεύεται πολλές φορές από την υπέρ του λειτουργού επευφημία του λαού, ιδίως όταν χοροστατεί αρχιερέας. Η ευφημία του λειτουργού δια της φράσης *«Τὸν εὐλογοῦντα καὶ ἀγιάζοντα ἡμᾶς, Κύριε, φύλαττε εἰς πολλὰ ἔτη»* αναλογεῖ κατ’ ακρίβεια στην αρχιερατική Θεία Λειτουργία. Η μετάδοση της ευλογίας και του αγιασμού είναι αποκλειστικό αρχιερατικό δικαίωμα. Κατά τον Συμεών Θεσσαλονίκης, ο αρχιερέας, μόνος από όλο τον κλήρο, έχει το ιδίωμα του φωτιστικού και μεταδοτικού της Θείας Χάρης, χαρίσματα τα οποία απέκτησε με την επενέργεια του Αγίου Πνεύματος την ημέρα της χειροτονίας του. Ο πρεσβύτερος επευφημείται από τον λαό ως λειτουργός των Αχράντων Μυστηρίων ύστερα από κανονική εκχώρηση και συγκατάθεση από τον επιχώριο ιεράρχη.

Η επευφημία του λαού υπέρ του λειτουργού ζητά από τον Κύριο να τον διαφυλάξει πολυχρόνιο, δηλαδή να ζήσει επί πολλά έτη, ακολουθώντας το θείο θέλημα. Ο λαός ζητά από τον Θεό να μακροημερεύσει ο λειτουργός όχι μόνο στα έτη της επίγειας ζωής, αλλά και στην ιερατική διακονία του.

Σε περίπτωση τέλεσης αρχιερατικής Θείας Λειτουργίας, η επευφημία του λαού μεταβάλλεται σε *«Τὸν Δεσπότην καὶ Ἀρχιερέα ἡμῶν, Κύριε, φύλαττε· εἰς πολλὰ ἔτη Δέσποτα»*, επαναλαμβάνοντας τρεις φορές τη φράση *«εἰς πολλὰ ἔτη Δέσποτα»*. Η επευφημία αυτή είναι σύνθετη και η προέλευσή της ανάγεται στο Βυζάντιο, καθώς προέρχεται από τα πατριαρχικά συλλείτουργα στον ναό της Αγίας Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως, στα οποία παρευρισκόταν και ο

αυτοκράτορας. Ως Δεσπότης ορίζεται εδώ ο βυζαντινός αυτοκράτορας και ως αρχιερέας ο Πατριάρχης. Ο λαός ευφημεί και παρακαλεί τον Κύριο για την μακροημέρευση και φιλόθεη διακονία και των δύο. Παρακαλεί, αφενός, τον Κύριο να φυλάσσει και να ενδυναμώνει τον κοσμικό άρχοντα στα διοικητικά έργα του, ενώ, αφετέρου, δέεται για την ενδυνάμωση των έργων του αρχιερέα και την ακώλυτη τέλεση της ιερουργίας ως το τέλος της αρχιερατικής διακονίας του.

Με την πτώση της Αυτοκρατορίας στους Οθωμανούς (1453), η παρουσία του αυτοκράτορα εκλείπει. Η ευφημία, όμως, του λαού παρέμεινε σε λειτουργική χρήση, απευθυνόμενη πλέον μόνο υπέρ του αρχιερέα, ο οποίος χοροστατεί στη Θεία Λειτουργία. Ο Συμεών Θεσσαλονίκης παραθέτει ερμηνεία της φράσης «*Εἰς πολλὰ ἔτη Δέσποτα*». Κατά τον Συμεών, ο πολυχρονισμός απευθύνεται στον Χριστό, τον Μεγάλο Βασιλέα- Δεσπότη και Αρχιερέα, ο οποίος θεμελίωσε και κατέστησε την επίγεια βασιλεία και την αρχιερωσύνη. Ο αρχιερέας επευφημείται από τον λαό, καθώς φέρει χαρισματικά την αρχιερωσύνη του Χριστού. Τελικός αποδέκτης της αρχιερατικής ευφημίας είναι ο ίδιος ο Χριστός, στον οποίο πρέπει να ανάγεται κάθε λατρευτική επίκληση της ευχαριστιακής σύναξης.